

Xalq şairi Zəlimxan Yaqubun "Əbədiyyət dastanı" poemasının motivləri əsasında

(Əvvəli ötən sayımızda)

Şair şeirin əvvəlində Heydərini qarşısını kəsən qadağaları sadalayır. Amma birbaşa qadağadan danışmır. Elə bədii təsvir və ifadə vasitələri seçir ki, bu ifadələr vasitəsilə oxucunun beynində şimşək kimi çaxır. Məsələn, "Çiçəksən arını sevmə, Budaqsan barını sevmə" - deyilir. Sonra dəqiq hökm verilir: "Zərifə adında, mələk donunda, İstəkli yarını sevmə". Amma bu quru cəsədlər, insan hissələrinə duyğularına qarşı duran yırtıcılar dərk etmirdilər ki, insanlıq duyğuları qəlbə hakim kəsiləndə ona hökm yersizdir. Z.Yaqubun gücü orasındadır ki, bu hökmlərin antiinsani mahiyyətini poeziyanın dili ilə, məhz oxucunun içəcəyi dumduzu su kimi təqdim edə bilir. Bulaq çağlayırsa, demək, axmalıdır, onun gözünü nə qədər batırmağa çalışsalar da, öz anasının bağrından, torpaqdan yol tapıb üzə çıxacaq. Gənc Heydərini və gənc Zərifənin sevgisi də belə bir duru bulaq idi. Məhəbbətə qoyulan qadağaların axırı yoxdur.

Ən nakam, bəxtsiz taleli aşıqları da zaman və tarix, insan və cəmiyyət yadlığında qoruyub saxlayır və ittiham kimi bir zaman təzədən cəmiyyətin özünə qaytarır. Şair də bu qadağaların eybəcərliyini, bu qadağaların mənasızlığını və puçluğunu göstərmək istəyir.

Dünyada həyatın davamlılığı, nəsillərin yaşarılığı bütün antiinsani qadağalardan daha üstündür və güclüdür. Z.Yaqubun Zərifə sevgisinə, Heydər sevincinə işıq tutan misraları az qala min illik yol gələn Cəlaləddin Rumi işığında daha aydın görünür: "Gecə ilə gündüz də beləcə bir-birləriylə baş-başadırlar, sevgi və həsrətlə bir-birlərini izlər, qovuşmağa can atarlar. Onlar görünüşdə bir-birlərindən ayrı olsalar da, əslində birlirlər. İnsanlara faydalı olmaq, onlara xidmət etmək üçün birləşiblər. Gündüzlə gecə görünüş baxımından bir-birinə tam ziddir, hətta düşmən təsiri bağışlayırlar. Biri aydınlığın, digəri isə zülmətin daşıyıcısıdır. Amma Allahın qoyduğu dəyişməz qanuna görə onlar həyatın aramsız davam etməsinə xidmət edirlər. Öhdələ-rindəki işi uğurla görməkdən ötrü bu iki zidd varlıq, əslində, bir-birlərini qohum-əqrəbə kimi istər, bir-birinə qucaq açarlar. Çünki gecə olmadan insanın dincəlib, gücünü, qüvvətini yeniləyəcək, ehti-

yatını təmin edəcək zamanı olmazdı. Güc ehtiyatı olmayan insanın isə gündüzlər əlindən nə gələrdi görəsən?!" (Mövlana Cəlaləddin Rumi, "Məsnəvi"dən seçmələr", Bakı-2007. səh.190). Heydər Əliyevin böyük güc ehtiyatı vardı. Bu güc onun sonsuz sevgisindən qaynaqlanırdı. Şair bu gücü ay-la günəşin bir-birinə cazibəsilə, bir-birini tamamlayan gözəlliyilə müqayisə edir:

**O gün kök budaqdan ayrılmalıydı,
O gün ət dırnaqdan ayrılmalıydı.
O gün Ay ulduzdan, işıq Günəşdən,
Bərəkət torpaqdan ayrılmalıydı, -
Qadağa qoydular məhəbbətinə.**

**Bu söz sərt zamanın tapşırıqıydı,
Tüstünün, dumanın tapşırıqıydı,
Tutqun bir səmanın tapşırıqıydı.
Yaxşını yaxşıdan ayırmaq üçün
Tapşırıq yamanın tapşırıqıydı.**

**Qorxu-qadağanın yekəsinə bax,
Vaxtın çirkəbinə, ləkəsinə bax,
Tarixin hökmünə, hikkəsinə bax,
Tapşırıq verənin nisqılığına,
Tapşırıq alanın Məkkəsinə bax!**

Z.Yaqubun misralarında məhəbbətə qadağa qoyan naşları vəhşi təbiətinə güclü bir ironiya var. Yəni ki, bəşər

nəslə bu qədər yol gəlib məhəbbəti ürəklərdən silməyə çalışan tiranlar yox olub gedib, ancaq məhəbbət yenə yaşayır. Bu naşlar dərk eləmir ki, heç bir hikkə, hökm zoruna arxalanan yekəbaşlıq müqəddəslik məkkəsi olan sevginin əbədiyyət sarayını uçura bilməz.

İnsanın təbii meyilləri və təbii maraqları ola bilər. Bu təbii meyillər və maraqlar onun həyatı və fəaliyyəti üçün əsas olan mənəvi dəyərlərə güvənməlidir. Bu sırada insanın sevgisi, məhəbbəti də onun həyatının əsas mənasıdır. Şəxsiyyət məhəbbətini, sevgisini qoruya bilməsə, o, həyat və fəaliyyətində cəmiyyətin maraqlarını qoruya, bəşərin arzularını da ifadə edə bilməz. Əlbəttə, cəmiyyətin marağı dedikdə biz cəmiyyətin insanı ucaldan, insanı qoruyan, insanı bütün ideallardan uca bilən maraqları nəzərdə tuturuq. Əslində, şairin məqsədi odur ki, gənc Heydərini sevgisinə sədaqətinin əsas mahiyyətini göstərsin. Bu sevginin müqəddəsliyi, bu sevginin təmizliyi, ülviyyəti, əslində, bəşərin müqəddəslik arzuları ilə üst-üstə düşür.

Şair "Zərifə sevgisi, Heydər sevinci" - deyəndə filosofların gəldiyi ümumi qənaəti fakt əsasında təsdiqləyir. Professor Səlahəddin Xəlilovun dünya fəl-

səfi fikrinə istinadən gəldiyi qənaət fikrimizi daha da qüvvətləndirir: "Con Lokk insanın həyat və fəaliyyəti üçün mənəvi meyarları ictimai rəydən, yaxud xalqın, cəmiyyətin mövqeyi və ya maraqları səviyyəsindən də bir mərtəbə yüksəyə qaldıraraq bunu insanın öz təbiəti ilə və onun da arxasında duran təbiətin öz ahəngi, təbiət ruhu - "təbiətin təbiəti ilə" izah etməyə çalışır. İ.Kant da əxlaqi meyarların və sosial-mənəvi normaların arxasında hansısa yüksək səviyyəli bir zərurətin, kateqorial imperativlərin dayan-dığını iddia edir. Bu məsələdə Anri Berqson daha səmimi və konkret bir mövqə tutaraq, bir daha yüksək meyarları dinlə bağlayır, yüksək imperativlərin arxasında dini ehkamların dayanıb-dayanmadığını nəzərdən keçirir. Lakin sual olunur ki, insan Allaha cəmiyyətin, bəşəriyyətin maraqlarından və materiallardan çıxış edərəkənmə daha yaxın olur, yoxsa bir fərd kimi öz qəlbini dinləyərkən və genetik olaraq onda programlaşdırılmış meyilləri aşkara çıxararkən özünü, öz genetik missiyasını dərk etməyə çalışarkən? Bütün məsələ də elə insanın genetik-bioloji və genetik tarixi missiyaları arasında optimal nisbəti tapmaqdadır. İnsan müəyyən zaman və məkənda dünyaya gəlir. Bu, onun qismətidir. O, ya öz taleyi, qisməti ilə barışmalı və mühitə, onun işıqlanma dərəcəsinə uyğunlaşmalı, ya da mühitə dəyişdirmək kimi çətin bir yola qədəm qoymalıdır ki, bu yol da ancaq daxildən gələn işıqla aydınlaşa bilər. Mühitə qarşı dayana biləcək, ona alternativ ola biləcək yeganə mənbə insanın daxili potensialı, mənəvi aləmidir. Lakin daxili aləm özü də mühitənin təsiri ilə formalaşmırmı?" (S.Xəlilov, "Mənəviyyət fəlsəfəsi". Bakı-2007. səh.18). Gənc Heydərini məhəbbəti qəddar bir mühitə üz-üzə dayanıb. Əgər o, məhəbbət uğrunda, özünün saf sevgisi uğrunda mübarizədə qalib gələrsə, bu, onun həyat və fəaliyyətinin sağlam bir proqram üzərində qurulacağına zəmanət verər. Onun sevgisinə qarşı duranların müqaviməti isə təbiətin hökmünə qarşı durmağa bənzəyir. Küləyin əsməsinin, yağışın yağmasının qarşısını nə qədər almaq mümkündürsə, ürəyin sevincə, sevgi ilə tellənməsinin də qarşısını almaq bir o qədər mümkündür.

(Davamı 16-cı səhifədə)

Xalq şairi Zəlimxan Yaqubun "Əbədiyyət dastanı" poemasının motivləri əsasında

(Əvvəli 1-ci səhifədə)

Başqa sözlə, sevgiyə qarşı durmaq artıq qeyd etdiyimiz kimi, nadanlıqdan başqa bir şey deyil.

**Küləyə "yellənmə" demək olarmı?
Yağışa "sellənmə" demək olarmı?
Ürəyə "tellənmə" demək olarmı?
Gülün budağına qonan bülbül
"Oxuma, dillənmə" demək olarmı?**

**Açan çiçəklərə qadağa yoxdu,
Coşan diləklərə qadağa yoxdu,
Uçan mələklərə qadağa yoxdu,
Odlu baxışlara, dolu gözlərə,
Sevən ürəklərə qadağa yoxdu.**

**Sevdilər, seçdilər, sehləndilər,
Görüşüb, qovuşub mehləndilər,
Zamanın hökmüylə ayrılmadılar,
Allahın hökmüylə möhürləndilər.**

Şair bu sevgini, bu sevgi ilə qovuşmanı Tanrının hökmü ilə möhürlənmə adlandırır. Zaman nə qədər hökm eləsə də, zamanın havası ilə danışan rejimlər qorxu və qadağa hakimiyyəti nə qədər qəddarlıq göstərsə də, bu, Allahın hökmüylə möhürlənmə qismətinin qabağını almaq mümkün deyil.

Şair iki gəncin bir-birinə doğru gəlişini dağların ayrı-ayrı tərəflərindən bir-birinə doğru axan çayların axarı ilə müqayisə edir. Onlar sanki dağlardan-dərələrdən keçir, hər cür maneələri dəf edir və min bir istək və həvəslə məhəbbət ümmanına doğru can atırlar.

**Tanıdı yaxından, gəldi uzaqdan,
Bir dərya yarandı iki bulaqdan,
Çıxdı imtahanıdan, keçdi sınaqdan,
İlahi məhəbbət işini gördü,
Özünü yormasın bəndə nahaqdan.**

Şair bu məhəbbətə, bu sevgiyə o qədər inamla baxır ki, bu məhəbbətin və sevginin ilahi qüdrətdən qaynaqlandığına da sonsuz ilhamla poetik don biçir. Gənclər hər cür sınaqdan və imtahanıdan alnıaçıq çıxırlar. Gənc Heydərin əqidəsinə görə, hər cür vəzifə, hər cür rütbə istəyi məhəbbətdən çox-çox aşağıdadır. Onun bu cür ali dəyəərə tapınması məhəbbət haqqında Şərqin daha bir əfsanəsini yaratdı. Bu sevgi, bu məhəbbət onun üçün bir əbədiyyət ünvanı yaratdı. Bu əbədiyyət ünvanının cazibəsi, sehri insan hissələrinin, duyğularının min bir çaları ilə İlahi bir məhəbbət xalısı toxudu. Bu gözəgörünməz məhəbbət xalısı zaman keçdikcə özünün rənglərini qoruyacaq bir solmazlıq, əbədiyaşarılıq haqqı qazanacaq.

**Zamanın bağrından qopdu, yaşadı,
Nur olub torpağa hopdu, yaşadı.
Əbədi ünvanı tapdı yaşadı,
Zərifə sevgisi, Heydər sevinci.**

**Qılınca bağlanıb qından gəlibdi,
Ürəkdən süzülüb, qandan gəlibdi.
Cövhərə çevrilib, candan gəlibdi
Zərifə sevgisi, Heydər sevinci.**

Şair, əslində, bu sevgiyə layiq böyük heyrət və heyranlıqla çiçəklərin sola biləcəyindən, zərlərin qiymətdən düşəcəyindən danışır. Hakimlərin taxtdan enəcəyindən söhbət açır. Amma ilahi sevgi və məhəbbət taxtına qalxa bilənlərin bu müqəddəslik taxtından heç vaxt enməyəcəyini həmişə insanlar üçün işıq, nur, inam və ilham mənbəyi olacağından könül sevdası ilə söhbət açır. Budur, ən böyük dərs, budur ən böyük ibrət. Öz sevgini, məhəbbətini qoruya biləsən, sevgi və məhəbbət uğrunda vuruşa biləsən və alilik məqamına qalxasan. Yalnız o zaman bəşər üçün, in-

sanlıq üçün vuruşmağa, döyüşməyə haqqın çatar. Və ən başlıcası, bu yolda döyüşmək üçün güc və qüdrət sahibi olarsan.

Ulu Öndərin tükənməyən enerjisinin, gücünün mənbəyi, qaynağı yalnız onun həyat və fəaliyyətinə bu ölməz məhəbbət işığında baxmaqla daha aydın görünər:

**Çiçək solasdı, zər solasdı,
Vaxtında gülləri dər, solasdı.
Gələn nəsilərə dərs olasdı
Zərifə sevgisi, Heydər sevinci.**

**Ruhu - zərifliyim, nazım olacaq,
Nəfəsi - baharım, yazım olacaq,
Min il bu millətə lazım olacaq
Zərifə sevgisi, Heydər sevinci.**

**Ömrün ləzzətində, dadında qaldı,
Yazıldı, yaddaşın yadında qaldı,
Göylərin yeddinci qatında qaldı
Zərifə sevgisi, Heydər sevinci.**

Kainatın sonsuzluğu, zamanın əbədiyi insanı həmişə düşündürüb. Ancaq insan bütün bu dərinliklərə nüfuz etdikcə, həyatın mənasını daha dərinləndirən və mükəmməl dərk edə bilib. İnsanın həyatının mənası onun mənəvi zənginliyi ilə bağlıdır. Sevmək, sevilmək insanın həyatının mənasıdır, insanın həyatının dəyəridir. Sevməyən könül sahibi ədalətli ola bilməz, qəhqəh tərəfində dura bilməz. Şair ədəbi tərkəmanın könül dünyasına, məhəbbət dünyasına bu ali duyğuları tərənnüm üçün səyahət etmişdir. Əgər belə demək mümkün-sə, onda Zəlimxan Yaqubun bu səyahəti onun daha bir poetik uğuru sayılmalıdır.

*Əli Rza XSSLSSFLİ,
şair-publisist.*